

KLÁRA TRSKOVÁ / 21. 1. 2021

Ekologická tíseň v českých filmech Čistá řeka a Co je vám, doktore?

V roce 1968 přednesl na zasedání OSN tehdejší generální tajemník projev, ve kterém upozorňoval na množství ekologických problémů, které mohou ohrozit budoucnost života na Zemi. O tři roky později věnovala tématu životního prostředí Evropská hospodářská komise symposium, které se konalo v Praze.^[1] Dobová diskuze o ekologii se pak nutně promítla i do českého filmu. Na YouTube kanálu Česká filmová klasika jsou volně ke zhlédnutí dva snímky ze sedmdesátých a osmdesátých let, které se toto téma snaží reflektovat.

V roce 1978 režíroval Štěpán Skalský film Čistá řeka, ve kterém ústřední zápletku představuje chybějící čistička na řece Kamenici. Znečištění ve snímku ilustruje silná vrstva bílé pěny na vodní hladině. Hlavní protagonista iniciuje výstavbu čističky, která by řeku měla zbavit chemikálií, vypouštěných místním závodem. Mladý hygienik, doktor Tomáš, přiletí letadlem do menšího českého města (na konci již volí o něco ekologičtější odjezd vlakem) a chce problém znečištěného vodního toku rychle vyřešit, protože by se z něj nebezpečné látky mohly rozšířit do pitné vody.

Doktor Tomáš chce na schůzi s vedením závodu vědět konkrétní odpovědi na otázky, „kdo čističku vyprojektuje, kdo ji postaví, kdo ji zaplatí a kdy to bude.“ Jenže místo toho se dozví, že všichni se stavbou samozřejmě souhlasí, ale na její realizaci chybějí peníze. Když se hygienik navíc blíže seznámí s ředitelem závodu, který je mu sympatický, a uzná, že továrna poskytuje práci mnoha místním lidem, raději přijme práci na univerzitě a z maloměsta odjede. Doktor sám sebe přesvědčuje, že po něm nastoupí někdo další, kdo bude pokračovat v jeho snažení, takže nic není ztraceno.

Hlavní protagonista filmu Víta Olmera *Co je vám, doktore?* z roku 1984 trpí pocitem, který by se dnes dal označit jako enviromentální žal. Bohoušovi vadí mléko v plastovém sáčku a podle svých slov trpí „fixní ideou, že se jako lidstvo někam řítíme“. Nejprve se snaží omezit svoji individuální spotřebu, prodá své auto a chce začít chodit pěšky, protože „někdo s tím začít musí“. Když se zapálený chatař obhazuje, že pokud by nevlastnil auto, nedostane se do přírody ani o víkend, Bohouš mu nabídne svoji vizi města bez aut: „Kdybyste neměli ty auťáky, tak dejcháte čerstvej vzduch sedm dní v tejdnu tady ve městě a nemusíte jezdit nikam do žádnéjch Beskyd...“

Bohouše také pronásledují myšlenky, co se stane, až lidstvu dojdou fosilní paliva a elektřina. Se svým strachem se svěří svému příteli psychiatrovi, ale ten mu nabídne jen prášky na uklidnění. Nenalezne pochopení ani na veřejné schůzi, která se věnuje tématu životního prostředí. Přednášející mluví „o boji s přírodou“ a věří, že řešení přinese průmyslový pokrok a obory příbuzné dnešnímu geoinženýrství. Řečníci zmiňují, že se krajina v blízké budoucnosti „bude projektovat podobně jako průmyslový výrobek“ nebo že „lesy zničené sirnými emisemi nahradí odborníci mnohem odolnější dřevinami“.

Sdělení snímku *Čistá řeka* je takové, že si je tehdejší společnost ekologických problémů vědoma, ale zároveň film obšírně vysvětluje, proč je těžké situaci zvrátit. O znečištění všichni vědí a souhlasí, že není dobré, ale samotné řešení musí počkat do doby, až společnost dosáhne dostatečné materiální prosperity. Doktor Tomáš se ve snímku poučí, že individuální, dobře míněný záměr musí ustoupit ekonomickým zájmům celku. Hlavní postava filmu *Co je vám, doktore?* zase nalézá dočasnou úlevu v nostalgickém obratu do minulosti. Přestěhuje se na venkov a snaží se ve staré chalupě napodobit rurální život svých předků. Když i jeho chalupa nakonec musí ustoupit stavbě „krásné nové silnice“, Bohouš nachází východisko ve výchově nastupující generace – svému synovi alespoň namaluje na zdi pokojíčku stromy.

Poznámky:

[1] Václav Císař a kol. *Člověk a životní prostředí*. Praha: SPN, 1987, s. 106.